

Barn och unga i bostadsnära natur

En studie av hur barn och unga i Gottsunda och Valsätra
använder områdets skogar på fritiden

Ingemar Södergren

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2016

Titel: Barn och unga i bostadsnära natur: En studie av hur barn och unga i Gottsunda och Valsätra använder områdets skogar på fritiden

Engelsk titel: Children and Young People in Nearby Nature: A Study of How Children and Young People in Gottsunda and Valsätra Use Nearby Nature in Their Leisure Time

© Ingemar Södergren

Handledare: Marina Quieroz, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: barn, bostadsnära, natur, skog, unga

Omslagsbild: En populär grillplats i skogen vid Gottsundagipen. Foto: Ingemar Södergren 2016-06-01

Publiceringsår: 2016

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

När städer förtätas står ofta den bostadsnära naturen i fokus för etablering av ny bebyggelse. Barn och unga är den största användargruppen i den bostadsnära naturen och på grund av begränsad individuell rörelsefrihet är naturens närhet avgörande för att vistelsen ska ske. Syftet med undersökningen är att undersöka hur barn och unga använder den bostadsnära naturen på fritiden, med målet att skapa underlag för kommunal planering inför framtida förtätning av Gottsunda och Valsätra i Uppsala. Utifrån det formulerades två frågeställningar. För det första, vistas barn och unga i bostadsnära natur på fritiden och i så fall hur, var, varför eller varför inte? För det andra, hur skiljer det sig mellan barn av olika ålder och kön hur de använder den bostadsnära naturen? För att svara på frågorna utfördes en fallstudie med kvalitativa semistrukturerade gruppintervjuer på en fritidsgård och två fritidshem i området, delvis med hjälp av en karta. Totalt intervjuades 19 personer mellan 10-19 år boende i Gottsunda och Valsätra. Gruppintervjuerna visade bland annat att behovet av avskildhet till stor del påverkar hur mycket skogen i området används, främst bland de äldre tonåringarna. De yngre barnen leker i skogen medan de äldre snarare går dit för att slappna av eller motionera och de yngsta är mer beroende av skogens närhet till hemmet för att den ska användas på fritiden.

Abstract

When cities grow, the nearby nature is often an attractive place for infills. Children and young people is the largest user group of nearby nature and because of limited individual mobility, the nearness of the nature is of great importance for this group. The purpose of this study is to investigate how children and adolescents use the nearby nature in their leisure time, with the aim to produce material, useful for the planning of infills in the areas Gottsunda and Valsätra in Uppsala. Based on this, following questions has been formulated: Do children and young people use nearby nature and if so, how, where, why or why not? How does the usage of nearby nature differ among ages and sex? To answer these questions, a case study consisting of qualitative interviews was made with children and adolescents living in the area. 19 people were interviewed in a range of 10-19 years. The results showed that younger people tend to play more in the forest, while adolescents, and especially among the elder ones, tend to use the forest for relaxation or exercise.

Innehåll

Introduktion.....	5
Bakgrund	5
Begreppsprecisering	5
Barn och ungas rörelsemönster och hinder.....	5
Hälsa	6
Delaktighet och rättigheter	7
Socioekonomisk situation	7
Ålder.....	7
Kön.....	7
Bostadsnära natur i staden	8
Beskrivning av området Gottsunda och Valsätra	9
Barn och ungas användning av områdets bostadsnära natur	10
Syfte och frågeställning	11
Avgränsningar.....	11
Metod	11
Intervjuernas utformning	12
Val av intervjuform	12
Metoddiskussion.....	12
Analysmetod	13
Resultat	13
Tjej 10 år	13
Kille 10 år.....	14
Tjej 10 år	14
Kille 11 år.....	14
Tjej 11 år	15
Tjej 11 år	15
Kille 13 år.....	15
Kille 14 år.....	15
Kille 15 år.....	16
Kille 15 år.....	16
Kille 15 år.....	16
Killar 16 & 16 år	16
Kille 17 år.....	17
Kille 17 år.....	17
Kille 17 år.....	17
Tjejer, 19,19 & 19 år.....	18
Diskussion	20
Vistas barn och unga i den bostadsnära naturen?	20
Hur?	20
Var?.....	21
Vad?.....	21
Varför?	21
Varför inte?.....	22
Vidare forskning.....	22
Referenser.....	23

Introduktion

Uppsala växer och i stadens södra delar kan enligt Uppsala kommun omkring 25 000 bostäder komma att byggas (Uppsala kommun 2012, s.40). Längs med Hugo Alvéns väg som passerar genom stadsdelarna Gottsunda och Valsätra finns planer för 4500 bostäder och den bostadsnära naturen står i fokus för lokalisering av ny bebyggelse (Uppsala kommun 2012, s.46).

En större andel barn bor i storstäderna (SCB 2013) och denna utveckling ökar vikten av att fokusera på barns miljö i städer. Att vuxna underskattar barns användning av närnaturen, samtidigt som barn är den största användargruppen tyder på att närnaturens vikt i staden är större än man tidigare trott (Florgård, Forsberg 2006, s.91). Barn och ungdomars möjlighet att påverka planeringsprocessen är begränsad (Barnombudsmannen 2010, s.26) och deras talan överläts till de vuxna. Det finns ett behov av att undersöka deras tankar och åsikter innan den bostadsnära naturen exploateras, inte minst eftersom barn och ungas uteblivna deltagande leder till en kunskapsbrist hos planerare.

Denna undersökning syftar till att kartlägga barn och ungas användning av bostadsnära natur på fritiden i Uppsalastadsdelarna Gottsunda och Valsätra och därmed bidra med planeringsunderlag till framtida förtätningsåtgärder i området. Kunskap om barns naturvistelse i staden är nödvändig för att en demokratisk planering ska kunna ske.

Bakgrund

I detta kapitel redovisas tidigare forskning som är relevant för att förstå vilken roll den bostadsnära naturen spelar för barn och unga. Nationalencyklopedin definierar barn som ”en människa under skedet mellan födelsen och vuxen ålder”, men vad som är vuxen ålder specificeras inte (Nationalencyklopedin 2016). Barn är således ett oklart begrepp, vilket är bra att ha i åtanke när följande forskning om barn redogörs för.

Begreppsprecisering

Bostadsnära natur innebär natur inom 300 meter från bostaden, som är möjlig att nå till fots (Boverket 2007, s.14). Boverkets definition av *natur* är oerhört bred, men denna studie fokuserar uteslutande på natur i form av *skog* eftersom att det huvudsakligen är *skogen* i Gottsunda och Valsätra som står i fokus för ny bebyggelse. För att poängtera att jag skriver om den integrerade skogen i området, och inte skogen i områdets omgivning, använder jag stundtals begreppet *skogen mellan husen*. Ytterligare ett begrepp som används frekvent, främst i tidigare forskning, är *närnatur*, vilket innebär natur i närheten av bostaden, utan vidare precisering (Statens folkhälsoinstitut 2008b, s.9). Det kanske mest oklara begreppet, *natur*, definieras, i Uppsala kommuns underlagsrapport, som för allmänheten tillgänglig grönyta som huvudsakligen består av naturlig eller naturlig mark och vegetation (Uppsala kommun, Upplandsstiftelsen 2015).

Barn och ungas rörelsemönster och hinder

Gällande möjligheten att självständigt kunna röra sig fritt utomhus är barn en avståndskänslig samhällsgrupp och en grupp som får en större räckvidd med ökande ålder (Naturvrådsverket 2013, ss.136-137). Barn som går i årskurs 5-7 kan ha friheten att själva röra sig över hela staden (van der Burgt 2006, s.97). Enligt en undersökning från Lund rör sig barn i årskurs 4 redan utanför sitt

bostadsområde, vilket inte sker för barn i årskurs 3 (Rasmusson 1999 se van der Burgt 2006, s.97). Att bo i direkt anslutning till ett grönområde är viktigt för att barn själva ska få leka ute i naturmiljöer (Sandberg 2012 se Naturvårdsverket 2013, s.137). Vanor och normer från hemmet kan vara ett stort hinder för barns naturvistelse (Sandberg 2012, s.179) och närheten till naturen är viktig för att människor, och i synnerhet barn, ska ta sig dit (Naturvårdsverket 2013, s.135).

Florgård & Forsbergs forskning om användandet av ett närnaturområde över tid visar att barn och unga använder närnaturen mycket oftare än vuxna, och att barn är den största användargruppen, dock i organiserade grupper som förskola eller skola etcetera (Florgård, Forsberg 2006, s.89). Undersökningen visar att barn använder naturen närmre bostaden i hög grad, medan tonåringar och vuxna är överrepresenterade längre bort. Rapporten skiljer på natur inom bostadsområdet och närnaturen i form av ett naturreservat. Att mycket färre personer observeras i reservatet än inom bostadsområdet anser forskarna kunna bero på ett mer omfattande nätverk av promenadstigar och rörelsemönster bland husen. Det visade sig att barn använder väldigt små naturområden trots att de är triviala och utsatta för hårt slitage (Florgård, Forsberg 2006, s.89).

Tidskonkurrens är ett stort hinder för barns vistelse i naturen, exempelvis i form av datorspel eller organiserade aktiviteter (Sandberg 2009, s.76). Även en trafikerad miljö kan öka föräldrars oro för barnen och därmed begränsa deras rörelsefrihet och räckvidd (Björklid 2006; Kyttä 2006 se Naturvårdsverket 2013, s.136). I Sandbergs studie av två trafikseparerade områden framstod dock inte trafiken som ett hinder för barnens närhet till närnaturen (Sandberg 2012, ss.119-120).

Hälsa

Barn leker i allt mindre utsträckning utomhus (Naturvårdsverket 2006, s.24) och utomhusvistelse är kopplat till fysisk aktivitet. Statens folkhälsoinstitut konstaterar i *Barns miljöer för fysisk aktivitet* att den fysiska aktiviteten har minskat bland annat på grund av ökat bilskjutsande, minskad rörelsefrihet för barn, institutionalisering av barns vardag, längre avstånd mellan destinationer och ökad mediekonsumtion (Statens folkhälsoinstitut 2008a, s.17). I skriften framkommer att dessa utvecklingar har lett till en begränsning av barns spontana rörelse. Information tillsammans med kunskap om sitt område kan öka den upplevda närheten till ett naturområde (Boverket 2007, s.53) och närhet till grönområden är en viktig faktor som kan bidra till barns fysiska aktivitet (Sandberg 2012, s.4). Fysisk aktivitet hos barn har flertalet positiva hälsoeffekter som ökad kondition, ökad muskelstyrka, förbättrad benhälsa och självuppfattning samt mindre risk för hjärt-kärlsjukdomar och oro/ängslan. Aktiva ungdomsår förebygger även att övervikt, cancer, typ 2-diabetes och att benskörhet utvecklas senare i livet (Statens folkhälsoinstitut 2008a, s.13). Angående naturkontaktens positiva hälsoeffekter kan Sandberg genom sina litteraturstudier bekräfta att:

“Naturkontaktens positiva hälsoeffekter på människor har vetenskapliggjorts och bekräftats med allt mer hårda fakta. Vistelse i, och boende i närheten av, naturpräglade miljöer har bland annat associerats med sänkt blodtryck, minskad stress, förbättrad motorik, ökad förmåga till begreppsbildning och koncentration” (Faber Taylor & Kuo 2006; Grahn et al 1997; Maas et al 2009; Söderström 2011; Wells 2000; Wells & Evans 2003 se Sandberg 2012, s.1).

Att tillgång till natur leder till förbättrad motorik och koncentrationsförmåga hos barn stöds också av Boverkets rapport (Boverket 2007, s.17).

Delaktighet och rättigheter

Folkhälsomyndigheten konstaterar att "Delaktighet och inflytande i samhället är en av de mest grundläggande samhällseliga förutsättningar för folkhälsan" (Folkhälsomyndigheten 2015). FN:s barnkonvention slår fast i artikel tre att "barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som berör barn", vilket förändring av deras närmiljö gör. I artikel nio står det att "varje barn har rätt att uttrycka sin mening och bli hörd i alla frågor som rör barnet" (UNICEF u.å). När barnombudsmannen frågade kommuner angående barn och ungas möjligheter till inflytande inom samhällsplanering svarade kommunerna övervägande "i liten utsträckning", "mycket liten utsträckning" eller "inte alls" (Barnombudsmannen 2010, s.26).

Enligt barnkonventionen har varje barn rätt till vila, lek, fritid och rekreation som är anpassad efter barnets ålder och tillgänglig för alla barn utan diskriminering (UNICEF u.å). Barnkonsekvensanalyser kan genomföras för att undersöka hur barn och unga berörs av olika beslut och beskriva alternativ som gynnar dem (Berglund, Nordin 2010, s.11). Enligt regeringens strategi för genomförandet av barnkonventionen ska en barnkonsekvensanalys genomföras för alla statliga beslut som rör barn (Regeringen, 2004, s.9). Sociotopkartering är ett planeringsverktyg för att beskriva grönområdets funktion och betydelse för människor och bygger på dialog med stadens invånare, bland annat barn och unga (Boverket 2007, s.35).

Socioekonomisk situation

I Sandberg forskning då barn från två områden med olika socioekonomisk status intervjuades angående deras naturkontakt framkom att barn, huvudsakligen med medelklassbakgrund, kopplar aktivitet i närnatur till fritiden. Däremot kopplade barn från det socioekonomiskt svagare området, huvudsakligen med invandrarbakgrund, aktivitet i närnatur med skolverksamhet (Sandberg, M 2009 s.73). I Sverige finns dock generellt en kunskapsbrist vad gäller invandrares friluftsvanor (Statens folkhälsoinstitut 2008b, s.15).

Ålder

Ålder är en viktig faktor som avgör i vilken utsträckning barn kan röra sig fritt i utemiljön (van der Burgt 2006, s.36). Den generella skillnaden mellan olika åldrars utomhusvistelse är att barn under 13 år är ute och leker medan äldre barn, från och med ungefär 13 år umgås utan att göra något speciellt (Lieberg, Mats 1992; Matthews, Hugh; Limb, Melanie & Taylor, Mark 2000; Skelton, Tracey 2000 se van der Burgt 2006, ss.28-29).

Kön

De flesta barn och ungdomar har gott om fritid flera dagar i veckan eller varje dag oavsett ålder. Ett undantag är tjejer mellan 16-18 år där endast en tredjedel uppger att de har tid att göra vad de vill flera dagar i veckan eller varje dag. En tredjedel har sällan eller aldrig tid att göra vad de vill (Barnombudsmannen 2007, s.91). Att tjejer mellan 16-18 år har minst ledig tid stöds även i en rapport från SCB (SCB 2009, s.31). Att tjejer leker utomhus i mindre utsträckning än pojkar, speciellt i hyreshusområden har också setts i tidigare studier (Kartsten 2003, Lieberg 1995 se van der Burgt s.32).

Florgård & Forgsbergs studie visade att pojkar mellan 7-17 år är den flitigaste användargruppen av närnaturen (Florgård, Forsberg 2006, s.88) och är generellt

ute mer än tjejer i samma ålder (Lieberg 1994 se Florgård, Forsberg 2006, s.88). Sandbergs jämförande studie mellan två områden med olika socioekonomisk status visade att pojkar i området med låg status rör sig längre från bostaden än flickor, vilket visar på en skillnad mellan könen gällande rörelsefrihet, som också stöds av andra studier (Sobel 1993; Derr2006 se Sandberg 2009 s.74). I det utsatta området var också kojbyggande populärare bland pojkar och skillnaden i naturvana och erfarenhet mellan könen var större i det socioekonomiskt svaga än starka området (Sandberg 2009, s.73).

I Barnombudsmannens enkätundersökning av årskurs 8 och gymnasieklass 2 svarade ungdomar, oavsett kön, att de främst är med kompisar på fritiden, något som dock var vanligare bland tjejerna. Annars framkom skillnader då killar uppgav att de "tar det lugnt", "kopplar av" och "håller kroppen i trim" på sin fritid i större utsträckning än tjejer, medan att "njuta av livet och ha kul" stämmer in på båda könen (Barnombudsmannen 2007, s.92). Socialstyrelsen konstaterar att det finns betydande skillnader vad gäller killar och tjejers förutsättningar för att ägna sig åt fritidsaktiviteter. Det beror på att föräldrarna i högre grad sätter bestämda tider att komma hem på för tjejer (Socialstyrelsen 2007, s.44).

Bostadsnära natur i staden

Den bostadsnära naturens största kvalitet är att den ligger nära hemmet och kan ge en känsla av natur och grönska och avståndet 300 meter till ett grönområde är en kritisk gräns för att det ska användas ofta (Boverket 2007, s.14). Skogen är en mycket manipulerbar miljö, något som enligt Jones och Owain är viktigt för att ett offentligt rum ska kunna användas av barn (Jones, Owain 2000 se van der Burgt 2006, s.36). Det är också en plats att dra sig tillbaka, så kallad reträttplats som, utifrån ungas behov, är viktiga att värna om när staden planeras (Lieberg 1993, s.230). Riksdagens definition av miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö lyder:

"Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas." (Riksdagen 2016)

Boverket konstaterar utifrån miljömålet att den fysiska planeringen i tätorten ska grundas i program och strategier för hur naturen i tätorten ska utvecklas för bland annat friluftsliv (Boverket 2007, s.16). Landskapskonventionen som Sverige skrev under 2002 syftar till att planera och förvalta landskapet på ett hållbart sätt med avseende på skydd och utveckling. Konventionen avser landskap både i staden och på landsbygden. Att medborgarna får vara delaktiga i planeringsprocessen pekas ut som grundläggande för att detta ska kunna ske (Boverket 2007, s.17).

Bostadsnära natur lämnas ofta utanför detaljplanen och saknar därmed skydd mot framtida exploatering (Boverket 2007, s.13) och markägandet är avgörande för att tillgången på bostadsnära natur ska kunna säkras (Boverket 2007, s.32). Mycket av den bostadsnära naturen, i synnerhet den i form av skog, har en oklar identitet som stadsbyggnadselement, vilket försvagar dess ställning i ett exploateringsskede. Men att ge ett naturområde en tydlig identitet kan fungera som ett komplement till formellt skydd (Boverket 2007, s.33).

Beskrivning av området Gottsunda och Valsätra

Valsätra och Gottsunda är två stadsdelar i södra Uppsala som skiljs åt av Hugo Alvéns väg. Valsätra byggdes på 60-talet och består av både småhus och flerfamiljshus. Gottsunda byggdes främst under 70- och 80-talen, då servicebyggnaden Gottsunda centrum också anlades. Den inrymmer både offentlig och kommersiell service och är en central nod i området (Uppsala kommun 2013, ss.15-17). Gottsunda och Valsättras centrala område består huvudsakligen av hyresrätter medan småhus dominerar de yttre delarna (Uppsala kommun 2013, s.43).

Enligt Uppsala kommuns strukturöversikt är Gottsunda och Valsätra ett multikulturellt område och inrymmer idag ungefär 15 000 människor, varav ca 50 % har utländsk bakgrund och en tredjedel är mellan 0-24 år (Uppsala kommun 2013, s.23). Strukturöversikten visar att området är socioekonomiskt utsatt med avseende på ekonomi, hälsa och sysselsättning (ss.27-28). I dokumentet kan vidare läsas att andelen anmälda brott är större än det genomsnittliga i kommunen (s.41) och negativ mediauppmärksamhet har givit området ett dåligt rykte (s.76).

Skogen är ett påtagligt element i Gottsundas och Valsättras gaturum och området har god tillgång på natur både inom stadsdelen och i omgivningen. Ett naturreservat där beläget nordväst om området, ett Natura 2000-område i öst och längs med Gottsundas västra del sträcker sig grönområdet Gottsundagipen som är ett mycket populärt grönområde bland invånarna.

Den bostadsnära naturen är uppskattad och enligt en undersökning besöker 70 % av de boende ett grönområde varje dag eller någon dag i veckan (Uppsala kommun 2013, s.74). Gång- och cykelvägar och bilvägar är i stor utsträckning trafikseparerade, även om en del kompletterande cykelbanor har byggts. Trots att

Figur: Situationskarta över Gottsunda och Valsätra samt dess omgivning.
Bakgrundsbild: Ortofoto © Lantmäteriet.

planprogrammet för området håller på att tas fram har en del förtätning redan skett, huvudsakligen omkring Gottsunda centrum.

Barn och ungas användning av områdets bostadsnära natur

En rapport över hur förskolor och skolor i Uppsala använder närnaturen visar att naturen söder om Gottsundaskolan används varje vecka av Gottsundaskolan årskurs f-5. Sunnerstaskogen i Gottsundas södra delar används av Musiklådan, årskurs f-6 (Upplandsstiftelsen, Uppsala kommun 2015 ss.12-16). Rapporten visar också att en rad skogar i området används av många förskolor (ss. 10-12), vilket finns kartlagt i ytterligare en undersökning (Andersson, 2009).

I kommunens enkätundersökning från sociotopkarteringen av Uppsala framgår det att Gottsundagipen är områdets mest populära plats bland boende i Gottsunda, och i synnerhet bland barn och unga (Uppsala kommun 2006, s.14). Undersökningen visade dessutom att barn mellan 13-19 år väljer Gottsundagipen högre grad än yngre barn, som i större utsträckning väljer den egna bostadsgården (s.17). Vidare kan kommunen konstatera att bollspel generellt är populärt bland barn och unga upp till 19 år, men att bollspelandet ersätts av promenader bland de äldre ungdomarna (s.19). Undersökningen visar att en klar majoritet av barn och unga upp till 19 år upplever att de har nära till ett bra grönområde, vilket är vanligare bland 13-19-åringarna (s.20). Från enkäten framkom också att 67 % av barnen 0-12 år är ute varje dag och knappt 50 % av barnen mellan 13-19 år (s.21). Trots det känner sig 0-12-åringarna sig i större utsträckning otrygga i områdets grönområden än de äldre, och otrygghetens pekas av barnen ut som områdenas största brist (Uppsala kommun 2006, s. 22).

inga av barnen från låg- och mellanstadiet genar genom naturmarkerna vilket beskrivs som tråkigt och långt. Lågstadiebarnen uppgav att de efter skolan gick direkt hem eller till fritids utan att stanna till, ta en annan väg eller leka på vägen (Uppsala kommun 2006, ss.27-28).

I sociotopundersökning menar ett tjejgäng från ungdomsföreningen La softa, i åldersspannet 16-20 år, att otryggheten är kopplad till tid på dygnet snarare än mörker, men anser samtidigt att mer belysning skulle förbättra Gottsunda. I allmänhet upplever de park- och naturmark som läskigare än gatumiljö och väljer sällan att vistas på offentliga platser, åtminstone jämfört med privat mark. Lugn och ro samt att det inte är exponerat uppges som viktiga rumsliga egenskaper hos deras favoritplatser. På sommaren cyklar de till en badplats ungefär 3,5 kilometer från Gottsunda (Uppsala kommun 2006, ss.29-31), något som även framkommer bland 13-18-åringar på KFUM/KFUKs fritidsgård. På fritidsgården krävs en tydlig aktivitet för att barnen skulle vilja vistas ute, exempelvis i form av sport eller lek. Några killar undviker att gena genom naturområden på grund av överfallsrisken och tjejerna pekar ut mörka platser som otrygga (Uppsala kommun 2006, ss.33-35).

Från sociotopsundersökningens kvalitativa intervjuer har värdeord tagits fram för att sammanfatta olika åldersgruppers intervjuresultat. Intervjuerna avser Gottsundabornas aktiviteter i utemiljö och favoritplatser. Mellanstadiets värdeord var *basket, bandy, gömma sig, hemligt och träffa kompisar*. Gemensamma värdeord för låg- och mellanstadiet var *snöhög/mycket snö, tjuv och polis, leka krig, kurragömma, fotboll, cykla, träffa (kompisar), koja, fängelse* (där man sätter dem som blir hittade i "tjuv och polis") och *vara i fred*. Bland de 16-20-åriga ungdomarna från La softa nämndes *basket* och *uteservering* bland killarna och *kurragömma, bra belyst, titta på stjärnorna, kor* (en tjej) och *tryggt* bland

tjejerna. Deras gemensamma värdeord var *grilla, fotboll, (Förskolegårdar), lugn och ro, vara ifred, sittplats, under tak, affär, träffa kompisar, grönt, mysigt, gå runt, mötesplats*. Från ungdomarna på fritidsgården framkom värdeorden *gå runt, ingen som stör, kiosk/affär/restaurang* (Uppsala kommun 2006, ss.26-41).

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur barn och unga använder den bostadsnära naturen. Målet är att skapa underlag för Uppsala kommuns planering inför en framtida förtätning av Gottsunda och Valsätra. Utifrån detta syfte har jag formulerat följande frågeställningar:

Vistas barn och ungdomar i bostadsnära natur på fritiden och i så fall hur, var och varför eller varför inte?

Hur skiljer sig användandet av den bostadsnära naturen på fritiden med avseende på ålder och kön?

Avgränsningar

Att uppsatsen geografiskt avgränsades till stadsdelarna Gottsunda och Valsätra beror på två saker. För det första står området inför en omvandling i och med framtida förtätning, vilket gör undersökningen aktuell som underlag för kommunal planering. För det andra finns det mycket integrerad skog i området, vilket är en förutsättning för att undersöka vistelse i den bostadsnära naturen. Den bostadsnära naturen är i sin tur avgränsad till skogen inom bebyggelsen eftersom den i dagsläget till stor del saknar formellt skydd i form av översiktsplanering eller reservatsbestämmelser (Uppsala kommun 2010). Gottsunda avgränsas dessutom västerut med grönstråket Gottsundagipen eftersom att bebyggelsen väster om Gottsundagipen inte står i fokus för förtätning. Undersökningen avser endast boende i Gottsunda och Valsätra eftersom de i störst grad kommer att påverkas av områdets framtida förändringar.

Att fokusera på fritiden grundar sig i att det finns en kunskapsbrist på det området (Naturvårdsverket 2013, s.113; van der Burgt 2006, s.98) och det valet påverkar i sin tur åldersspannet. Enligt sociotopundersökningen uppgav barnen i lågstadiet att de gick hem eller till fritids direkt efter skolan och lekte inte självständigt på vägen (Uppsala kommun 2006, s.28). Därför valde jag att avgränsa nedåt till mellanstadiet, det vill säga 10 år. Avgränsningen uppåt var till en början baserad på myndighetsåldern 18 år, men försköts under arbetets gång till 19 år för att skapa ett mer varierat underlag då jag inte lyckats intervjua äldre tjejer.

Metod

I detta kapitel förklaras först metoden för insamlandet av underlag och sedan analysmetoden av det insamlade materialet. Undersökningen är kvalitativ och enligt Naturvårdsverket saknas kvalitativ forskning på barns förutsättningar för naturkontakt på fritiden (Naturvårdsverket 2013, s.115).

Intervjuernas utformning

I undersökningen utförde jag gruppintervjuer med 2-4 respondenter i varje grupp. Målgruppen var barn och unga i åldersspannet 10-19 år och intervjuerna genomfördes på två fritidshem och en fritidsgård i Gottsunda och Valsätra. Tiden för intervjuerna varierade mellan 12-37 minuter och beroende på hur mycket respondenterna hade att säga. Gruppintervjuer lyfts av Naturvårdsverket fram som en lämplig metod för forskning angående barns friluftsvanor (Naturvårdsverket 2013, s.112).

Intervjun var uppdelad i två delar. Den första delen bestod av en semi-strukturerad intervju då jag ställde frågor med utgångspunkt i frågeställningen *vistas barn och unga i den bostadsnära naturen och så fall hur, var, varför eller varför inte?* Hur mycket respondenterna pratade varierade och påverkade hur många frågor och följdfrågor som var nödvändigt att ställa.

Under den andra delen av intervjun fick intervjupersonerna märka ut var de bor och går i skolan med färgade klisterlappar på en karta i A1-format. Enligt Berglund & Nordin är 10-åriga barn tillräckligt gamla för att kunna orientera sig på en karta (Ottosson 1987; Blades, Spencer 2006 se Berglund & Nordin 2010, s.13). Därefter fick de rita med pennor, som hade samma färg som klisterlapparna, var de brukade vistas, skriva hur de vistades där och om det fanns något specifikt objekt där som de använde under vistelsen. Slutligen skrev de sin ålder och sitt kön i ortofotots marginal. Uppsala kommun använde en liknande intervjuform med karta under sociotopundersökningen (Uppsala kommun 2006).

Intervjun spelades in med en ljudinspelare och innan vi började prata om den bostadsnära naturen sa de hur gamla de var och vilken färg de hade på sin penna och klisterlapp för att jag skulle kunna koppla samman rösterna från inspelningen och strecken på kartan under analysen. Ett avtal med målsmans samtycke till barnets deltagande i intervjun skrevs då ansvarig personal från fritidshemmen respektive fritidsgården ansåg att det var nödvändigt.

Val av intervjuform

Intervjuerna genomfördes på fritidshem (årskurs f-6) och en fritidsgård (13-18 år) för att det skulle finnas gott om tid under intervjutillfället. Att gå genom skolan på lektionstid kräver en längre framförhållning för att lärarna ska kunna avsätta tid. Att intervjua barn som vistas på en fritidsverksamhet skulle dock kunna ge upphov till en missvisande bild, eftersom dessa barn möjligen fortfarande inte rör sig helt självständigt i sitt bostadsområde på fritiden.

Trots att en mer avspänd stämning kan skapas vid gruppintervjuer kan de samtidigt ge upphov till grupptryck som kan påverka resultatet. Ytterligare en risk med intervjuformatet är att vissa personer kan ta över under intervjuerna, vilket leder till att allas tankar och åsikter inte framförs (Trost, Jan 2005, Matthews, Hugh & Tucker, Faith 2000 se van der Burgt 2006, s.65). Det finns också studier som visar att barn inte berättar allt vid det första intervjutillfället utan har ett behov av att lära känna intervjuaren först (Mayall, Barry 2000, Punch, Samantha 2001 se van der Burgt 2006, s.68).

Metoddiskussion

Att vissa personer tog över förekom i flera av intervjuerna, vilket försvårade tolkningen. Det förekom också att respondenter tyst höll med för att inte upprepa kamratens uttalande, vilket medförde svårigheter under transkriberingen.

En aspekt som kan ha påverkat resultatet är att den bostadsnära naturen som utgör allmän plats var markerade med gröna fält, eftersom att den är mest intressant ur planeringssynpunkt. Detta kan ha gjort att respondenterna fokuserade på dessa områden, trots att de kanske också använder bostadsnära natur belägen på privat mark.

Begreppen kan under intervjuerna ha förvirrat eftersom att ord som *natur* kan vara högst subjektiva. Hade jag varit mer konsekvent med att endast använda ordet *skog* under mina intervjuer hade svaren blivit mer tillförlitliga. Trots det var det oftast uppenbart när barnen inte avsåg skog med sina aktiviteter och missvisande information kunde avvisas.

Att metoden medförde en stor variation bland deltagare och dessutom ett begränsat antal gör det svårt att dra generella slutsatser från resultatet. Årstiden kan också ha spelat roll för hur de uppgav att de använder skogen eftersom att våraktiviteterna möjligtvis ligger närmre i minnet. Intervjuformen kan innebära att respondenterna svarar vad de tror att jag vill höra och dessutom var många respondenter medvetna om att området kan komma att exploateras, vilket skulle kunna påverka deras svar. Urvalet av respondenter var dessutom inte slumpmässigt. Vilka barn som intervjuades berodde på vilka som var intresserade av att delta.

Analysmetod

Materialet från intervjuerna har två olika format: ljudfiler från inspelningen och en karta med markeringar, inringningar och kommentarer. All information sammanställdes med utgångspunkt i frågeställningen *vistas barn och ungdomar i bostadsnära natur och i så fall hur, var, när och varför eller varför inte?*.

Först transkriberades inspelningarna och bearbetades till läsbara och koncentrerade meningar. Efter transkriberingen av en inspelning analyserades varje enskild person ifrån gruppintervjun utifrån frågeställningen och materialet kompletterades med information från kartan. Det sammanlagda resultatet sammanställdes i en koncentrerad text. Frågan *var* sammanställdes senare i en sammanfattande karta med utgångspunkt från kartorna respondenterna antecknat på.

Resultat

I följande stycken presenteras resultatet från intervjuerna uppdelade på varje enskild respondent med två undantag. Anledningen till att bryta upp intervjuerna är att intervjugrupperna var mycket heterogena, vilket skulle göra de sammanfattade texterna svårlästa. Totalt 19 personer intervjuades och redovisas nedan med de yngsta respondenterna först och de äldsta sist. Efter de sammanfattade texterna presenteras en kartsammanställning från respondenternas kartanteckningar från intervjun.

Tjej 10 år

Hon gillar naturen, tycker att det är jättekul att vara i skogen och vill helst inte att den förstörs. Hon har varit väldigt mycket i skogen under sin uppväxt och tycker att skogen är fin, luktar gott och att det finns mycket att göra där. Det är roligare att kunna bygga själv och göra egna saker än att gå till en lekplats. I skogen leker hon exempelvis tagare, tjuv och polis, tjuv och fabrik, ostfabrik och femton samt genar, cyklar, springer runt eller ”bara är” i skogen.

Hon gillar inte att vara ute när det regnar. Då blir pinnar blöta vilket gör att det finns färre till kojbyggande. Mörker är inte ett hinder även om det kan bli lite läskigt om det blir ”för mörkt”.

Hon är främst i skogen under vår, vinter och sommar men också på hösten och plockar svamp. I övrigt leker hon, bygger kojor och springer runt när hon är i skogen. Pinnar till kojor är en av skogens attraktionskrafter, men hon verkar inte bunden till specifika fysiska objekt utan ”att bara vara där” lockar.

Är hon i skogen brukar hon vara det tillsammans med kompisar.

Kille 10 år

Han vistas inte mycket i skog, men tycker att det är kul när han väl är där och framhäver att det vore synd om all skog i Valsätra skulle försvinna. Är han i skogen leker han och bygger kojor bland annat. Han sitter dock mycket inne och spelar tv-spel men är också ute med kompisar.

Värmen på våren och sommaren samt pulkaåkning på vintern lockar. Om han är i skogen plockar han svamp på hösten och promenerar på vintern. Båda aktiviteterna tycks dock göras i samband med vuxna. Efter att hans mamma flyttat har han inte varit i skogen men han medger att han leker med pinnar eller kurragömma i skogen ibland. När jag ber honom att utveckla tillägger han att de bygger koja, sitter och pratar eller promenerar. Trots det påstår han att han nästan aldrig vistas i skogen, men om han gör det är han på en sten bakom bostaden eller djupare in i skogen där majbrasan brukar vara. Han nämner en stor sten inne i Sunnerstaskogen som en målpunkt.

Skogen luktar gott och han blir glad av att höra skogens ljud, exempelvis fågelkvitter och vindens sus. Det är också kul att se djur. Det specifika som gör att han vill vara i skogen är pinnar att bygga koja med. Regn hindrar honom från att gå till skogen och myror som stör när han sitter får honom att gå därifrån.

Tjej 10 år

Hon brukar leka ute i naturen hela tiden och tycker att den är fin och känns kul. Hon är ute på sommaren, men även på vintern då man kan leka med snön. Hon verkar leka mycket tillsammans med sin kusin och när hon är i naturen nämner hon aktiviteter som att sitta och sola, leka tagare eller bygga koja. Hon var också med och byggde en kingplan (king = bollek i rutor på marken) med grenar från marken och leker på väg till skolan genom att ”hoppa på stenar och allt”. Att leka och att hoppa på stenar gör att hon vill gå till skogen.

Hon lyfter fram rädslan som ett hinder för att vistas i naturen och nämner mörkret. Även rädslan för djur är ett hinder och utöver rädslan för fjärilar berättar hon om en naturupplevelse då hon och en vän såg något stort hoppa iväg vilket skrämde henne.

Kille 11 år

Han uppger att han använder naturen hela tiden och berättar att man måste tänka på skogens djur och inte bara sig själv eller andra människor. Han verkar kunna röra sig förhållandevis fritt i området och går till skogen själv på fritiden dock främst i områden nära hem och skola.

I skogen leker han, plockar blommor och bär, promenerar och joggar. Nyss plockade han tillsammans med vänner grenar från marken för att konstruera en kingplan. Han ”fixar saker”, vilket kan innebära att bygga ett svärd. På vägen till skolan hoppar han på stenar och hänger i träd och på fritiden spelar han fotboll i

skogen genom att skjuta bollen och sedan jaga den. Han tycker om att springa fritt men nämner även specifika lekar som att marken är vatten och att de måste hoppa på stenar. Skogen lockar med sina lekmöjligheter, blommor, sovande djur, hundar och katter, men han beskriver också estetiska upplevelser som när solstrålar "gör att det blir lite snyggt och så". Även lukten av skog gör att han vill vara där. Samtidigt som hundar, katter och sovande djur är en attraktionskraft påstår han sig vara rädd för "alla djur" och undviker att gå in i skogen om en katt som en gång rev honom är där. Mörker är dock inte ett hinder, speciellt inte på sommaren då det inte blir mörkt.

Tjej 11 år

Hon brukar vara ute i naturen på fritiden och leker hon i skogen är hon i skogen närmast huset. Hon beskriver att många i hennes klass började gilla natur och ville gå ut mer efter en naturupplevelse med skolklassen när de såg rådjur.

Hon tycker om att springa barfota på gräsmattor, leka tagare och dunken. Samtidigt påstår hon att hon oftast är själv när hon vistas i skogen, och nämner att gå ut med hunden eller promenader som de vanligaste skogsaktiviteterna.

Hon är rädd för bin och getingar som gör att hon glömmer det fina med skogen och springer därifrån. Hon tycker också att det är läskigt om det är mörkt.

Tjej 11 år

Hon har hoppat över ett skolår och går i årskurs fem, med klasskamrater som är ett år äldre. Hon brukar vara ute och leka i naturen på fritiden. Det är bra att slippa se gator "som i stan" och tycker att det är ett mer "naturligt" liv i Gottsunda. Hon rör sig fritt i hela området och är mest i Gottsundagipens skog. Hon tycker att det är roligare att gå en bit bort eftersom att det är lugnare.

I skogen springer hon runt med vänner, tar det lugnt eller sitter på marken och njuter av solen. Ibland bygger hon koja med vänner och där berättar de historier "eller något sånt" och när de leker kurrageömma har de kamouflagekläder för att inte bli hittade. Att det är mer fritt, lugnt och fint samt att det inte är så mycket bilar som låter är en anledning till att hon väljer att vara i skogen.

Hon tycker att det är läskigt att gå genom skogen till kojan på vintertid när det är mörkt, men tycker ändå att det är kul eftersom att det är mysigt då. Rädslan, främst för ormar, är ett hinder, men hon verkar trots det vistas mycket i skogen.

Kille 13 år

Tycker att Gottsundas skog är bra, men vet inte varför han skulle vara i skogen. Om han är det leker han och bygger koja.

Kille 14 år

Tycker att det är "fantastiskt" med all skog i Gottsunda. Han uppskattar att gå ut när det är fint väder eller jogga på morgonen och tycker att det är bra med stora områden. Det är dock oklart om han syftar på skogen i Gottsunda och Valsätra eller utemiljöerna i allmänhet. Han känner sig trygg när han går runt ute och uppskattar frisk luft. Trots det går han sällan till skogen, kanske tre dagar i veckan. Att gå ut och vara med vänner verkar vara viktigt för honom, men inte nödvändigtvis i skogen. Är han i skogen bygger han till exempel koja med vännerna, täljer, promenerar eller "bollar". Att det finns saker att bygga koja med lockar såväl som att "softa" och "chilla", klättra i träd eller plocka äpplen. Är det bråttom genar han även om det är mörkt, men annars ser han ingen anledning till

att vara i skogen. Han betonar att det finns massa annat att göra än att vistas i skogen och helhetsintrycket av intervjun är att han inte använder skogen i någon större utsträckning.

Kille 15 år

Respondenten kunde inte svenska men hans vän i intervjugruppen tolkade åt honom. Tycker skogen är bra runt fotbollsplanen för att den skymmer och hindrar bollen från att åka iväg. Han är dock inte intresserad av att vara i skogen och förstår inte vad han ska göra där. Trots det genar han ofta genom skogen när han går mellan olika målpunkter.

Kille 15 år

Han beskriver att man kan göra allt i skogen och nämner att springa, cykla, röka, bygga koja eller gå runt själv, vilket han tycker är skönt.

Kille 15 år

Han går inte i skogen förutom när han genar och upplever inte direkt något hinder som begränsar hans skogsvistelse, men är det mörkt går han hellre runt än att gena genom skogen.

Killar 16 & 16 år

Respondenterna var grannar, nära vänner och gjorde allt tillsammans, och därför beskriver jag dem i samma sammanfattning.

De tycker om skogen i Gottsunda och tycker att den är fin. De gillar att ha skog och vill att den ska vara kvar. De uttrycker att de alltid är i skogen och känner inga hinder, mörkret är inte ett problem. En av dem uppskattar att det finns mycket skog i Gottsunda och tycker det är skönt.

När de var mindre var de alltid i skogarna men trots att de blivit äldre spenderar de fortfarande mycket tid i skogen. De brukar gå runt i skogen, ta genvägar genom den, röka vattenpipa och när folk smygröker hittar man dem i skogen. De använder skogen för att dra sig tillbaka och de beskriver skogen som en plats där de kan göra vad de vill. Att de kan göra vad de vill kopplar de till att ingen kan se dem. Det är alltid lugnt i skogen, det är slutet, man får frisk luft och man blir glad av att gå. Skogen är en plats där man kan vara ifred och slappna av, vilket de kan göra både ensamma och i grupp. En av dem använde begreppet ”chill plats”, vilket är en plats där man kan sitta och ta det lugnt med vänner. Att röka verkar vara centralt för deras skogsvistelse. Har man vänner som inte får röka går man in i skogen och smygröker. Bredvid Gottsundaskolan finns en skog som de går till för att röka efter skoltid och tycker om att promenera där eftersom att det är ett lugnt och skönt område.

Att vistas på bänkar och gungor i skogens närhet beskrivs som fint och skönt. I området runt Gipen promenerar de eller åker moped, stannar till och tar det lugnt, dricker något och njuter av solen. Det är skönt att promenera i skogen och skogsvistelse är lugnande. Att stigarna genom skogen är breda är positivt eftersom att man kan köra cross och moped då, vilket de tycker är roligt. De genar också genom skogen och skogar nära målpunkter tenderar att vara populära. De nämner att de såg en hjort (antagligen ett rådjur) i en skog, vilket gjorde att de tycker om den platsen. De använder ofta skogar i anslutning till målpunkter, vilket gör att de använder skogar över hela området.

De beskriver en plats i skogen med en stor sten med mindre stenar runt som en sittplats de brukar vistas på. Ytterligare en skog är bra eftersom den har stenar och fallna träd som går att sitta på och på en annan plats vistas de eftersom det finns en eldstad att tända brasa vid. Bänkplatser beskrivs som de bästa ställena och att skapa sittplatser exempelvis genom att placera en bänk i skogen skulle vara uppskattat.

Kille 17 år

Han upplever att det finns gott om skog i området och tror att naturen skulle utnyttjas mer om den skulle "fräschas upp". Själv gillar han att vara i skogen och utomhus och föredrar att ha skog runtomkring sig snarare än tätbebyggda hus. De små skogarna får honom att känna sig hemma.

Han har en positiv inställning till skogen vilket han kopplar till att han lekte mycket i skogen i anslutning till bostaden som barn och säger att han har många positiva minnen från barndomen. Att han lekt mycket i skogen gör att han har en god platskännedom vilket han tycker är positivt, men det var länge sen han "lekte" i skogen. Upp till femton års ålder sprang han fortfarande runt med vänner i skogen. Han uppskattar dock fortfarande att ha skogen omkring sig även om han inte vistas lika mycket där nu som när han var yngre. Idag använder han sig mer av områdets fotbollsplaner istället.

Nu använder han skogen när han grillar med vänner, vilket sker främst i skogen runt Gipen och nästan hela året. Om det är blåsigt och kallt föredrar han att grilla i skogen vilket också skapar en "viss känsla" och det är skönt att sitta vid elden på kvällen. Han promenerar på cykelvägen genom skogen vid Gipen där han tycker att det är fint med träden på båda sidor av vägen. Utöver det och grillningen ser han ingen anledning att vistas i skogen förutom när han genar genom skogspartier i området, vilket han gör även om det är mörkt. På promenaderna vid Gipen är det heller inga problem att vara ute i mörkret om man är flera. Eftersom han jobbar på vildmarksläger är han inte rädd för något i skogen.

Kille 17 år

Han upplever att det finns mycket natur mellan husen, men betonar att det fanns mer innan man började förtäta och påpekar att Gottsunda förändras mycket nu. Han tycker att det är skönt i skogen och uttrycker att den framkallar en sommarkänsla.

Nu använder han inte skogen i Gottsunda och Valsätra så mycket utan åker exempelvis till stan. Är han i skogen är det främst vid Gottsundagipen. Han använde sig mer av skogen som liten men uppskattar ändå att ha den runt sig. Det finns inget specifikt som gör att han inte vistas där, snarare beror det på att han har andra intressen. Att grilla är dock något han fortfarande gör i skogen vilket han gör nästan hela året. Han beskriver grillningen som en aktivitet för att vara med vänner. Utöver grillningen promenerar han i skogen och genar och ser inte mörkret som ett problem.

Kille 17 år

Älskar natur och tycker att den är fint men använder den inte så mycket. Om han gör det är det vid specifika tillfällen och nämner ramadan. Inget specifikt hindrar honom att gå i skogen, det verkar mer vara brist på intresse. När han gick på Gottsundaskolan rökte han i skogen bakom skolan, men nu har han slutat röka.

Om han använder skogen är det till promenader och genvägar, vilket sker då och då om han har lust.

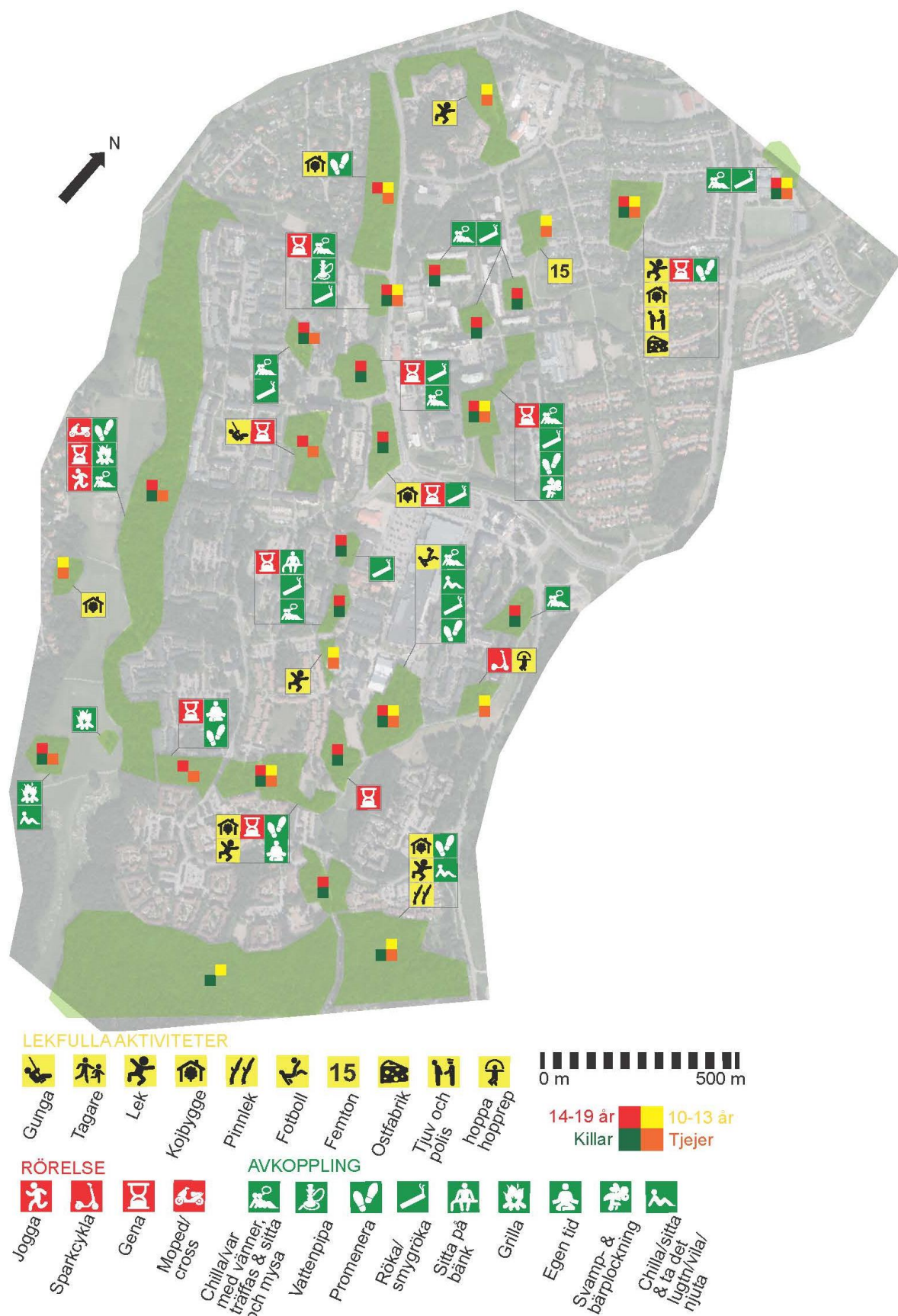
Tjejer, 19,19 & 19 år

De tre tjejerna är vänner och uttryckte att deras inställningar och aktiviteter stämmer generellt in på alla tre, vilket ledde till att alla tre sammanfattas i samma stycke. En av tjejerna beskriver skogen som en viktig anledning till varför hon inte skulle vilja flytta från Gottsunda. Naturen är vacker, fin, lugn, skön och fridfull och en av dem beskriver att den gör henne glad. De tycker inte att det känns otryggt med skog, utan tvärt om och föredrar skog och natur framför massa byggnader. Bland en massa byggnader får de inte en fridfull stämning. Två av tjejerna stressas av nybyggen i området och oroar sig för att natur och gårdar ska försvinna.

Motionering i form av promenader och löpning dominerar skogsvistelsen men även bär-, svamp- och äppelplockning samt cykling mellan olika målpunkter förekommer. Under promenaderna pratar de och uttrycker att de träffas i skogen. De är inte ute och leker som när de var yngre. Då använde de skogens innehåll i form av smådjur, löv, pinnar, ekollon, stora stenar och stenhögar och de uttrycker att de gjorde mer kreativa saker, exempelvis kojbyggande. Nu förknippar de skogsvistelsen med motion och hälsa samt lugn och ro. Går de en längre promenad föredrar de en skogsväg eftersom att de vill att det ska vara lugnt och skönt. Att ta det lugnt och slappna av är viktiga aktiviteter exempelvis genom att sitta och mysa med vänner.

En av dem tycker att det är skönt att gå ut och se grönska. Den skapar en lugn stämning och hon upplever luften friskare när det finns gott om grönska. Att skogens grönska skapar en slutenhet ger upphov till en frihetskänsla och en av dem beskriver skogen som en parallell värld. Skogen är en lugn och skön plats där de kan få tid för sig själva och samla kraft. Skogsvistelsen är viktig för att de ska kunna slappna av, vara sig själva, relatera till sina känslor och slippa vara sociala och anstränga sig. De går dit för att avskärma sig från den stressiga verkligheten full av sociala medier, bilar och folk. Skogen behövs som en plats att vara ensam på. I skogen fokuserar de mer och en av tjejerna beskriver hur hon försvinner i tankarna när hon kollar på ett blad eller lyssnar på en fågel. En annan beskriver hur hon känner lugn när hon ser på skogen, till skillnad från byggnader.

Mörkret är det största hindret, i synnerhet om de är ensamma, men är de flera går det bra. Men i vissa fall går de inte ens in i en mörk skog även om de är ett gäng på grund av rädslan. Snö som lyser upp gör det aningen bättre men på vintern är de ändå inte lika mycket utomhus. En undviker att springa i skogen på vintern på grund av kyla, snö och halkrisk. En annan av dem vill inte vistas i skogen på grund av sin spindelfobi men att vistas på gång- och cykelbanor genom skogen går bra. Den tredje undviker gång- och cykelbanor genom skogen när det är mörkt och betonar överfallsrisken. De genar helst inte genom skogen om det är mörkt, bortsett från om det är en mycket liten skogsdunge, men även då känns det läskigt. Huruvida de genar när det är ljust beror på situationen, men de föredrar att gå runt skogen.

Figur 2: Kartan visar en sammanställning av hur, var och vilka målgrupper som använder de olika skogarna. Symbolerna visar hur och var skogen används, fyrkanterna visar vilken målgrupp (fyra olika som står var för sig).

Bakgrundsbild: Ortofoto © Lantmäteriet

Diskussion

I detta kapitel diskuteras varje enskild fråga från frågeställningen och olika aspekter beträffande kön och ålder behandlas i varje del. Frågan om *hur* de använder den bostadsnära naturen har kompletterats med rubriken *vad*, som syftar till att besvara vilka fysiska objekt och egenskaper i skogen som barn och unga använder sig av. På grund av den stora variationen av respondenter går det inte att dra generella slutsatser, men trots det kan tendenser och kopplingar till tidigare forskning redogöras för.

Vistas barn och unga i den bostadsnära naturen?

Redan i försöket att besvara den första frågan stöter man på ett problem eftersom skogsvistelse är något högst subjektivt och används ordet *natur* blir betydelsen än mer ottydlig. Vad en erfaren friluftsmänniska avser med att *vara i skogen* behöver inte alls stämma överens med hur en ointresserad vardagsmotionär definierar skogsvistelse. Svaren jag har fått har därför stundtals förvånat mig när exempelvis cykling och mopedåkning uppges som roliga aktiviteter i skogen.

Gottsunda och Valsätra är ett förhållandevis väl trafikseparerat område där en stor del av områdets skogar genomskärs av gång- och cykelbanor. Att vistas på den asfalterade vägen innebär således skogsvistelse på samma sätt som att gå på en smal skogsstig i ett reservat. I en trafikseparerad miljö med god tillgång på sparad natur blir skogsvistelsen en naturlig del av vardagen när man färdas mellan olika målpunkter.

I vilken grad barn och unga vistas i skog tycks variera otroligt mycket, även inom samma ålderskategori. Variationen kan bero på en rad sociala aspekter som föräldrars vanor och tidskonkurrens etcetera, men kan åtminstone inte tillskrivas närheten eller tillgänglighet, eftersom det finns mycket skog fördelad över hela området. Trots att inte alla vistas i skogen på fritiden uttrycker de flesta någon form av erfarenhet och de flesta har en positiv inställning till den. Det är tydligt att 10-11 år gamla barn använder skogen mellan husen betydligt mer än de äldsta. De respondenter som inte vistas i skogen berättade ändå om aktiviteter de gör *om* de är där.

Hur?

Hur de använder sig av skogen eller vad de gör där varierar mellan olika individer men mönster kan trots det urskiljas mellan olika åldersgrupper. Frågan om *hur* och *varför* tangerar varandra eftersom att de kan välja att vistas i skogen för att kunna göra en viss aktivitet. Trots det separerar jag frågorna och låter *varför* besvara vilka egenskaper i skogen eller vilka känslor som får barn och unga att vistas där.

Gemensamt för barnen mellan 10-11 år, oavsett kön, var att de *lekte* i skogen på ett eller annat sätt till skillnad från de äldsta barnen, vilket stämmer överens med van der Burgt's litteraturstudier och Uppsala kommuns sociotopundersökning (van der Burgt, 2006, s.28-29; Uppsala kommun, 2006). Hennes erfarenhet att barn leker upp till 13 års ålder kan jämföras med att en 15-årig kille nämnde att han byggde koja i somras och att en 17-årig kille betonade att han fortfarande "sprang runt" i skogen upp till 15 års ålder. Samma 15-åriga kille som byggde koja röker också i skogen och en 14-årig kille både "chillar" och bygger koja, vilket tyder på en brytningspunkt omkring den åldern då lek och mer avslappnade aktiviteter överlappar varandra.

Från och med ungefär 14 år tycks således skogsvistelsen präglas av att ta det lugnt. Även promenaden börjar bli viktig först då, huvudsakligen i sällskap av vänner och blir mer dominerande med ökande ålder. I synnerhet för de äldre killarna är grillningen en viktig aktivitet vilket överensstämmer med sociotopundersökningen (Uppsala kommun 2006). Något som skiljer tjejerna från killarna bland de äldre är att tjejerna, utöver avkoppling i större grad kopplar skogsvistelsen till motion.

Var?

Skogen närmast hemmet är den som används av de minsta barnen, vilket visar på vikten av att bo i anslutning till ett grönområde för att barn ska vara ute och leka själva (Sandberg 2012 se Naturvårdsverket 2013 s.137). De 17-åringa killar som vistas i skog valde att göra det utanför området och var således inte lika beroende av skogen mellan husen. Bland äldre förekommer det i flera fall att skogens närhet till målpunkter är desto viktigare för var de vistas.

Vad?

Detta stycke avser vilka specifika fysiska objekt i skogen som barn och unga använder under deras vistelse. Pinnar, stenar, bänkar, lågor (fallna träd) och eldstäder är objekt som framkommer när de berättar om hur och var de använder skogen. Utifrån intervjuvären går det att konstatera att fysiska objekt i skogen spelar roll för hur den används av barn och unga. Det är tydligt att när de två rökande 16-åringa killarna väljer platser samlas de kring specifika objekt, vilket tyder på att skogsmiljöns fysiska utformning är viktig för vistelsen.

I flera intervjuer nämns stora stenar som platser för lek eller umgänge, främst bland yngre, men även av 16-åringarna och stenen som målpunkt skulle kunna öka orienterbarheten i området. Även de mindre stenarna nämns flera gånger. För de minsta barnen används de för att hoppa på eller använda till lekar, medan de fungerar som sittplatser för de två 16-åringa killarna. Medan de yngre söker bra platser för lek verkar alltså de äldre välja platser anpassade för umgänge. Detta stärks också av att en 10-årig tjej berättar om två olika lekar de hittat på med en svampbevuxen låga, medan de 16-åringa killarna beskriver en plats med fallna träd som bra att umgås på, eftersom träden går att sitta på.

Ett objekt som verkar dominera bland de mindre barnen är pinnar. De används till att tälja, göra svärd, göra kingplaner eller bygga kojor och är outhärliga för dessa aktiviteter. Med pinnarna kan barnen uttrycka sig kreativt. Skogen är alltså ett tämligen manipulerbart offentligt rum, vilket forskning visat är viktigt för att det ska kunna användas av barn (Jones, Owain 2000 se van der Burgt 2006 s.36). Träd spelar en roll för skogsvistelsen utöver att de påverkar platsens karaktär. En 14-årig kille klättrar i träd och en 11-årig kille hänger i grenar.

Varför?

I detta stycke diskuterar jag varför barn och unga vistas i natur. Det är onekligen den mest komplexa frågan och tangerar alla övriga delar av frågeställningen. Hur de använder miljön kan i många fall berätta om vilka behov barn och unga har. Bortsett från de aktiviteter som skogen möjliggör finns det en rad karaktärer och egenskaper som barnen och ungdomarna uppskattar. Fint och fritt är de adjektiv som dominerar när de berättar om skogen och förekommer i princip i hela åldersspannet och i övrigt lugn, skön och kul är de vanligt förekommande. Det är

onekligen en rad positiva känslor som är kopplade till barn och ungas skogsvistelse.

Friheten betonas mycket i form av att det finns mycket att göra och att man kan göra vad man vill. Det verkar som att de yngre barnen gläds av den fria och oprogrammerade leken, medan de äldre snarare uttrycker friheten att slippa vara övervakad. Behovet av att dra sig undan verkar dessutom vara större om ungdomarna gör ”otillåtna” aktiviteter, exempelvis att röka. Kojbyggandet, något som Sandberg kopplar till behovet att dra sig undan (Sandberg 2009 s.76), förekom upp till 15-års ålder men var vanligast bland de yngsta. I sociotopundersökningen förekommer kojbygge bland låg- och mellanstadiet och upp till 20-åringar (Uppsala kommun 2006). Att söka avskildhet och avskärmning var gemensamt mellan könen bland de äldre, men uttryckte sig på olika sätt. Killarna verkade i större utsträckning avskärma sig i gäng medan tjejerna sökte egen tid. Tjejerna var dock två år äldre än de äldsta killarna vilket skulle kunna spela roll. Detta tyder på att dessa platser är viktiga att beakta, i enlighet med Liebergs forskning (Lieberg 1991 s.230).

Varför inte?

Hinder eller varför de inte skulle vilja vara i naturen har delvis varit svårt att tolka eftersom att rädslan för något inte nödvändigtvis betyder att de väljer att inte vistas i skogen. Några av de yngre barnen uttrycker rädsla för olika sorters djur, vilket de äldre killarna inte gör, men det verkar inte påverka deras skogsvistelse bortsett från vid specifika tillfällen. De 19-åriga tjejerna beskriver hur smådjur var en kul del av skogen när de var små, men utgör ett hinder för två av dem idag.

Mörkret utgör främst ett hinder för de yngre, i synnerhet när solen går ner tidigt, samt de äldre tjejerna. Även i sociotopundersökningen pekar tjejer ut mörka platser som otrygga (Uppsala kommun, 2006), och deras skogsvistelse tycks således begränsas i större utsträckning än hos killarna. Bland killarna över 13 år verkar istället bristen på intresse vara det största hindret.

Vidare forskning

Med avseende på områdets framtida förtätning saknas fortfarande underlag. Det är i första hand skogarna längs med huvudstråket Hugo Alvéns väg som kommer att bebyggas och att det var få respondenter som angav att de använde dessa skogar behöver inte betyda att de inte används. De äldre tonåringarna använder i större utsträckning skogarna i områdets utkant, och berörs främst genom att känslan av grönska i gaturummet decimeras. Den målgrupp vars fritid och naturvistelse i högst grad påverkas av exploatering av skogen längs med Hugo Alvéns väg, borde istället vara barn mellan ungefär 10-13 år som bor i anslutning till skogarna. De är ute i skogen på fritiden, men har en begränsad individuell räckvidd och är således beroende av skogen i direkt anslutning till hemmet. För att få en bild av vilka konsekvenser förtätningen kan komma att innebära för barn och unga i området bör därför fokus läggas på de boende längs med Hugo Alvéns väg.

Referenser

- Andersson, C. (2009). *Hur används/utnyttjas skogar i Uppsala stad av förskolor*. Uppsala: Uppsala kommun.
- Barnombudsmannen, & SCB. (2007). *Upp till 18 - fakta om barn och ungdom*. Barnombudsmannen, Statistiska centralbyrån
<http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/publikationer/ovriga-publikationer/upp-till-18---fakta-om-barn-och-ungdom-2007/>.
- Berglund, U., & Nordin, K. (2010). *Guide till barnkartor i GIS - ett verktyg för barns inflytande i stads och trafikplanering*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Boverket. (2007). *Bostadsnära natur: Inspiration & vägledning*. Karlskrona: Boverket <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2007/bostadsnara-natur/>.
- Florgård, C., & Forsberg, O. (2006). *Residents' use of remnant natural vegetation in the residential area of Järvaområdet, Stockholm*. Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences
10.1016/j.ufug.2006.06.002.
- Folkhälsomyndigheten. (2015). www.folkhalsomyndigheten.se.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/delaktighet-och-inflytande-i-samhallet/> [2016-05-31].
- Lieberg, M. (1993). *Ungdomarna, staden och det offentliga rummet. I: Johan Fornäs, Ulf Boëthius och Bo Reimer (red.), Ungdomar i skilda sfärer*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB Tillgänglig: urn:nbn:se:liu:diva-17025.
- Nationalencyklopedin. (2016). *Barn*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/barn> [2016-06-01].
- Naturvårdsverket. (2006). *Naturen som kraftkälla: Om hur och varför naturen påverkar hälsan*. Bromma: Naturvårdsverket
<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-8252-3.pdf>.
- Naturvårdsverket. (2013). *Friluftsliv i förändring: Resultat från ett forskningsprogram: Slutrapport*. Bromma: Naturvårdsverket
www.naturvardsverket.se/publikationer.
- Riksdagen. (2016). www.miljomal.se.
<https://www.miljomal.se/Miljomalen/15-God-bebyggd-miljo/> [2016-05-31].
- Sandberg, M. (2009). *Barn och natur i storstaden: En studie av barns förhållande till naturområden i hemmets närhet - med exempel från Stockholm och Göteborg*. Göteborg: Göteborgs universitet
<http://hdl.handle.net/2077/20095>.
- Sandberg, M. (2012). *"De är inte ute så mycket": Den bostadsnära naturens betydelse och utrymme i storstadsbarns vardagsliv*. Göteborg: Göteborgs universitet <http://hdl.handle.net/2077/29094>.

- SCB. (2009). *Barns fritid: Levnadsförhållanden rapport 116*. Stockholm: Sveriges officiella statistik
www.scb.se/statistik/_publikationer/le0106_2006i07_br_le116br0901.pdf.
- SCB. (2013). *www.scb.se*. SCB http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Antalet-barn-vantas-oka-i-Sverige/ [2016-05-30].
- Socialstyrelsen. (2007). *Frihet och ansvar: En undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv*. Socialstyrelsen www.socialstyrelsen.se.
- Statens folkhälsoinstitut. (2008a). *Barns miljöer för fysisk aktivitet - samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut
https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12226/R200833_barns_miljoer_for_fysisk_aktivitet_webb.pdf.
- Statens folkhälsoinstitut. (2008b). *Gå ut min själ: Forskningsöversikt om hälsoeffekter av utevistelser i närmatur*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationer/Ga-ut-min-sjal--Forskningsoversikt-om-halsoeffekter-av-utevistelser-i-narnatur/>.
- UNICEF. (u.å). *Barnkonventionen*. Tillgänglig:
<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten> [2016-06-01].
- Uppsala kommun. (2009). *Strukturöversikt: En beskrivning av Gottsunda och Valsätra*. Uppsala kommun
motesplatsgottsunda.se/wp.../strukturoversikt_valsatra_gottsunda_uppsag_2013.pdf.
- Uppsala kommun. (2010). *Översiktsplan 2010: Grönstruktur inom stadsväven*. Tillgänglig:
<http://kartan.uppsala.se/cbkort?&profile=allman>.
- Uppsala kommun. (2012). *Fördjupad översiktsplan för södra staden*. Uppsala kommun www.uppsala.se/sodrastaden.
- Uppsala kommun, & Spacescape. (2006). *Gottsundabornas gemensamma rum - sammanfattning av platsobservationer, en enkätundersökning och 22 fokusgrupper*.
[www.spacescape.se/pdf/GottsundaSpacescape061115\(www\).pdf](http://www.spacescape.se/pdf/GottsundaSpacescape061115(www).pdf).
- Uppsala kommun, & Upplandsstiftelsen. (2015). *Underlagsrapport: Skolor och förskolors användning av närmatur*. Uppsala kommun
<https://www.uppsala.se/contentassets/dc584ee2fd4248f4aaed98836d9672ca/rapport-skolnara-natur>.
- Van der Burgt, D. (2006). *"Där man bor tycker man att det är bra": Barns geografer i en segregerad stadsmiljö*. Uppsala: Uppsala universitet <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-7414>.